

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר

יעטה מורה

מועדים – חנוכה

דרשות ומאמרים
דברי חכמה ומוסר יקרים
להורות הדרך ילכו בה מישרים
לראות בטוב ה' בארץ חיים

שנאמרו מפי

הרה"ג יעקב ברוך הכהן טראב זצ"ל

רבה דשכונת התקווה וראש ישיבת "רבנו יוסף חיים" בעיר ת"א
בן הרה"ג עזרא הכהן טראב זצוק"ל ראב"ד דמשק

נדפס פעיה"ק ירושלים תוכב"א

שנת גמ ברכות יעטה מורה לפ"ק

תוכן העניינים

מועדים

הנוכה..... קנא

הנוכה – הינוך לזריות וסמל להתחדשות..... קנא

להשכיחם תורתך..... קנח

למעט בנס עדיף בהנוכה ובמלחמת עמלק..... קלב

מסירות נפש יוצרת יש מאין..... קלח

כוח גזירת חכמים..... קמא

היופי שביהרות גובר על היופי היווני..... קמב

חנוכה

חנוכה – חינוך לזריזות וסמל להתחדשות

”מומור שיר חנוכה הבית לדוד”. (תהילים ל, א)

ידוע ומפורסם מה שכתבו המפרשים שהטעם לאמירת מומור שיר חנוכה הבית בחנוכה – מכיוון שהוא על עניין חינוך הבית וכן חנוכה⁹ הוא חג שמבטא את חינוכו העצמי של האדם.

וחינוך, אינו עניין דווקא לקטנים כמקובל, אלא הוא לכל אדם בכל גיל ובכל מצב. אלא, שאצל הקטנים החינוך הוא ללמדם דרכים ישרות ומעשים טובים, וזה אינו עניין למבוגרים. אולם יש דבר משותף לשניהם והוא מה שביארו ע”ה במשלי חנוך לנער ע”פ דרכו – לדעת כי מה שישגי בימי הנעורים מבחר ימיו, לא ישגי אח”כ בימי זקנה ביגיעה גדולה, כמו”כ שייך עניין זה גם לעת זקנה, לא לדחות שום דבר הנוגע לעבודתו יתברך לאחר זמן.

וכמו שאמר מרן א”י ז”ל, כי מי שדוחה מלעשות תשובה, וחושב שעוד יש לו זמן, הרי הוא בכלל אחטא ואשוב.

וגדולה מזאת מצינו בגמ’ (שבת כא, ע”ב): אמר ר’ זירא אמר רב מתנה ואמרי לה אמר ר’ זירא אמר רב, פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקים בהם בשבת,

⁹ הקשו המפרשים: מדוע לא נוהגים בחנוכה לעשות ספקא דיומא כמו שעושים ברגלים יומיים, ותרצו על פי הפסוק ”נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי” – וכך פירושו: אם תשאל נר חנוכה שיהיה כמו הרגלים, וז”א נר לרגלי, התירוץ הוא: ”לרגלי דבריך”, זה חינוכו מהתורה וזה מדברי סופרים, ו”אור” – הרומז לחנוכה – זה לנתיבותי, מדברי סופרים. (מפי חכם יצחק אסא הי”ו)

מדליקים בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמר ר' ירמיה: מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין וקוק לה ואסור להשתמש לאורה.

אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמירתיה לשמעתיה מעיקרא, והא גמרה, נפקא מינא לגירסא דינקותא. וביאר רש"י גירסא דינקותא: מתקיים יותר משל זקנה.

אע"ג כי בשעה שאמרו קמיה מעיקרא נמי לא היה כבר צעיר, א"כ מאי קאמר דנפק"מ לגירסא דינקותא, מ"מ כיוון שהיה לפני זמן, נקרא כבר בבחינה גירסא דינקותא, שיש ללימוד זה דרגה מיוחדת, ולכן הצטער.

נמצא שחלק מחינוך האדם הוא גם לעשות המוטל עליו בזריוות. וכן מצוינו בברייתא דר' פנחס בן יאיר (ע"ז כ, ע"ב): תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריוות, זריוות מביאה לידי נקיות, וכו'.

אע"ג שהוריו אינו עושה דבר מיוחד מה שאינו זריו אינו עושה, אלא שממחר לעשות ואינו דוחה לאחר זמן, זוכה על ידי זה לכל המדרגות. ובשביל להתחזק במידת הזריוות זקוק האדם לשמחה ורמוז במזמור שיר חנוכה הבית ר"ת שמחה.

והעיקר הוא, להתחנך במידות הזריוות והשמחה, כמו דוד המלך שעליו אומרים דוד מלך ישראל חי וקיים, מקור החיות, וגם מקור הזריוות, כדכתי' בו אעירה שחר, אני מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי. (ברכות ד, ע"א) (ועיין ירושלמי ברכות פ"א ה"א) וכתוב אצלו: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך".

וכן כתב החיד"א בס' חומת אנך על תהילים: ר"ת שמחה, דכל כוונתו לייחד השכינה הנקראת שמחה שהיא מידה ח' (נוצר חסד לאלפים), ויומשך א-ל-ש-ד-י שהוא יסוד עם המשבת חסד. וכן א-ל-ש-ד-י ח' גימטריא שמחה.

והעניין הוא, שכל חי מתנועע, כל מי שיש בו חיות, יש לו הכוח לזוז ממקומו כי הדומם אינו זו ממקומו, ואם יש לפעמים רעידת אדמה, הוא מכוח האש שיש בהדומם, אך גם זה הוא זעזוע רק במקומו, ולא שייך בו הליכה ממקום למקום, כי זה שייך רק בכוח החיות שיש בדבר.

יעטה חנוכה מורה קבג

ולכן האדם כל כמה שיש בו יותר חיות, והוא ע"י מידת השמחה שהוא מיסוד האש, יש בו יותר כוח להיות זו ממקומו.

ומידת הזריזות תלויה במידת השמחה, אבל מי שהוא בעצבות שהוא יסוד העפר והדומם, אין בו חיות ואין בו זריזות, ואינו יכול לזוז ממקומו.

נמצא שבחג החנוכה מבטאים את הזריזות והחינוך, וזריזות היא ביטוי לכוח החיות שבאדם שמתחדש כל הזמן ומכוח זה יכול האדם לעמוד בניסיונות העוברים עליו.

והעיקר מה שהיוונים רצו לבטל מישראל היה חודש שבת ומילה, שעניינים הוא כוח החינוך והתחדשות באיש היהודי. (חודש שבת מילה ר"ת שמ"ח)

מילה הוא החינוך הראשון במצוות בעודו ילד. וכמו שכתב החינוך (מצווה ב) "ורצה להיות ההשלמה על ידי אדם ולא בראו שלם מבטן לרמוז אליו כי כאשר תשלם צורת גופו על ידו כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו".

שבת היא התחדשות תחילת השבוע.

חודש הוא ג"כ התחדשות שהלבנה מתחדשת ומתחילה שוב להאיר. וכיוון שרצו לבטל כוח זה מישראל, לכן עניין סגולת ימי החנוכה הוא חינוך והתחדשות. (עפ"י "בית אברהם" מאת האדמו"ר אברהם בן מוהר"ש מסלונגימא).

והיות ובעיית "החינוך" מטרידה היום את מנוחתה של הממשלה ומאיימת על שלמותה, הבה ונראה את השקפת חז"ל בנושא זה:

א. ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. (שבת כא, ע"ב).

ב. מחלוקת זו בין בית שמאי ובית הלל אינה מחלוקת גרידא אם מוסיף והולך או פוחת אלא מבטאת השקפת עולם של גדולי ישראל אלו, והשקפה זו עוברת כחוט השני בנושאים שונים שבהם חולקים בית שמאי ובית הלל.

ג. מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך וב"ה אומרים יברך במקום שנוכח. (ברכות נא ע"ב)

ד. שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ה וב"ש, ב"ש אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. ב"ה אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. (עירובין יג, ע"ב).

ה. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין.

ו. דברים שהם לא לצורך אכילה אסור לפלפל לרשות הרבים ביו"ט. בית שמאי אוסרין כיוון שלא אומרים מתוך שהותרה הוצאה לצורך וכו' בית הלל מתירין כיוון שאומרים מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (ביצה יב, ע"א)

ז. תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה אמר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מידה אחרת הייתה בו שכל מעשיו לשם שמים. (ביצה טז, ע"א)

ח. כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה. אמרו להם ב"ש לב"ה הרי שהייתה חגיגת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק, אמרו להם בית הלל לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנה בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות. (כתובות טז, ע"ב)

מכל המובאות לעיל רואים שבית שמאי ובית הלל חלקו בשאלה האם אפשר לקיים את שני העולמות יחד – עולם הזה עם עולם הבא, אם אפשר לקיים מצוות ה' ולעבודו בלי להתנתק מעוה"ז.

- שמאי סובר: אי אפשר לקיים שניהם יחד. לכן הוא מעדיף לקיים את העולם הבא. והלל סובר: אפשר לקיים את שניהם יחד, ועל פי זה יתבארו המחלוקות בנושאים דלעיל:
- בית שמאי סוברים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, כי ערכו הרוחני ביחס לעוה"ב פוחת והולך. כי בכל יום שאדם בעוה"ז שוקע בחומר וערכו יורד.
- ב"ש סוברים אכל ושכח חוזר למקומו, אין להתחשב בצרכיו האישיים של האדם.

יעטה תנוכה מורה קבה

- ב"ש סוברים גוח לו לאדם שלא נברא משנברא. אע"פ שאם ישאר שם יהנה מנהמא דכיסופא, מ"מ עדיף ממה שיגיע לעוה"ז ויחטא.
- ב"ש סוברים בעינן ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית פסול, משום דסבירא להו או כולו בפנים או כולו בחוץ.
- ב"ש סוברים, שלא אומרים מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, משום שהאדם צריך להיות כל כולו תורה מה שמותר מותר ומה שאסור אסור.
- שמאי כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, משום שהאדם צריך להיות רוחני לגמרי ואין להתחשב בצרכיו האישיים אף במאכל, אא"כ הוא לשם מצוה.
- בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, אף שזה נוגד את דעת הבריות. (שהכלה תיפגע).

ואילו בית הלל – שיטתם הייתה שאפשר לקיים את העוה"ז עם העוה"ב ביחד. וראיה מר"א שכך הייתה שיטת שמאי הזקן, שכן ר"א היה מתלמידי שמאי, וארו"ל כתוב אחד אומר עצרת לה' אלוקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, הא כיצד, ר"א סבר: או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע סבר: חלקו, חציו לה' וחציו לכם.

ומטעם זה לע"ל תהיה הלכה כב"ש, משום שלא יהיה מושג של עוה"ז במובנו כהיום, אלא גם העוה"ז יהיה במושגים של עוה"ב, שלא יהיה קשר בין הנפש הרוחנית לעוה"ז.

ומחלוקת זו לא התחדשה רק בזמן ב"ש לב"ה אלא נחלקו בזה כבר יעקב ויוסף, שיעקב סבר כבית שמאי שעל האדם להיות כולו רוחני – ויעקב איש תם יושב אוהלים. ואילו יוסף סבר לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, משום כן לא ראה סתירה בין מעלתו שהיה בן זקונים – בר חכים הוא ליה, לבין והוא נער שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו וממשמש בעיניו כדי שיהא נראה יפה.

אמנם נכון שהלכה בזמן הזה כבית הלל, אבל לעתיד לבוא ההלכה תהיה כבית שמאי, שהרי לעתיד לבוא הכל יהיה כדוגמת עוה"ב ללא קיום העוה"ז.

ואכן יוסף שסימל בהתנהגותו בהתחלה את שיטת בית הלל לבסוף הודה ששיטת יעקב אביו היא הנכונה והטובה ביותר.

כדמצינו בב"ר (צח, כ): איקונין של אביו ראה וצינן דמו. אף שנתבאר (בילקו"ש פרק לו, רמז קמ) על הכתוב וישראל אהב את יוסף... שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, וא"כ הול"ל איקונין של עצמו ראה וצינן דמו, אלא הכוונה: ראה את שיטת אביו שיטה של ישיבת אהלים והתעסקות בתורה בלבד היא המצילה, שלא יתכן קשר עם העוה"ז ולהיות גם עם עוה"ב.

ומסופר על המהרש"ק שבשנתמנה לרב, הלך לבקר את רבו החת"ם ולבשר לו על מינויו. בתוך כדי הדברים אמר לו החת"ם שלא ילך לכל מקום שמזמינים אותו אע"פ שבאותם מקומות יהיה לו הרבה כבוד ויקר.

והעיד המהרש"ק שכל גדלותו בתורה נבעה רק ממה שקיים את עצת רבו לא ללכת לכל מקום.

וכמו שכתב בעל הפניני תורה על הכתוב (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה". איזה איש יכול להחזיק עצמו בטהרה בעבודת ה' ובלימוד התורה ובקיום המצוות, "ובדרך לא היה" זה שלא נסע בדרכים, כי בדרך, קשה להיות שומר תורה ומצוות ירא ושלם, ולכן אשרי יושבי ביתך. (מלוקט מספר "קול יעקב").

ובספר "אור יחזקאל" – "מידות" עמוד כד כת' וז"ל: נוח לו לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו. (עירובין י"ג ע"ב).

חז"ל באו להגדיר לנו את גודל הסכנה שבה נמצא האדם השואף תמיד לזכות לעוה"ב, עד שכמעט ואין כל אפשרות להתגבר על המכשולים העומדים בדרך, כי קרבתו לרע ולהשחתת אין לה שיעור, ולכן עדיף כביכול שלא נברא משנברא, ואע"ג שאילו לא נברא תהא זכותו בעולם הבא לא מכה עבודתו והוא נהמא דכיסופא, ואם כן אין זה העיקר הנדרש ממנו, מכל מקום לרוב עומק הסכנה שלא יזכה כלל, עדיף שלא יברא.

והדברים אמורים בחז"ל הקדושים שדרגתם ומעלתם הייתה כמלאכים ממש, ומ"מ הגדירו לנו בזה את גודל הסכנה שנמצאים בה, על אחת כמה וכמה אנו יתמי דיתמי בודאי שסכנתנו מרובה לאין שיעור, לו הייתה אמונתנו בדברי חז"ל אמיתית ונכונה ודאי שרעד וחרדה היו ממלאים את ליבנו בשמענו דברי חז"ל אלו.

הסיבה לשוויון הנפש היא חסרון האמונה, כי דורנו עתה דור עקבתא דמשיחא הוא, שבו אין לו לאדם אלא מה שברצונו ותאוותו, ואינו מאמין לאחרים ואף להשי"ת אינו מאמין. וכמו שנוסעים למרחקים לקבל ברכות מרבנים ומקובלים, ולא שמים לב לברכות שיש לפניהם, כמ"ש השו"ע שכל המשלים פרשיותיו וכו' מאריכין לו ימיו ושנותיו. וכי ברכת השו"ע לאו מילתא היא. וזה חסרון אמונה.

כי הנאוה הנמצאת בנו מונעת מאתנו לשמוע ולקבל דברי אחרים, ולכן חיינו מתנהלים בשלוח, וסבורים ששלמים אנו וממלאים את חובתנו ועבודתנו הרוחנית, והרי לנו ראייה בחוסר אמונתנו בראותנו דברי חז"ל אלה הנזכרים ובשים לב לחוסר העניין שאנו מגלים בזה, עכ"ל. (ב' בחוקתי תשכ"ד)

ובאור יחזקאל "תורה ודעת" עמו' קפ"ו כתב וז"ל: הנה מסרו לי לפני זמן מה שבכולל דרוש חיווק בתורה ותפילה, וכנראה הודיעוני זאת כדי לחזק את הרבים, ולכן על אף שהנני זר פה בכולל מ"מ ברצוני לעורר שחייבים אנו להתחזק מאוד בזמנינו שהוא זמן עקבתא דמשיחא, (לפני ל' שנים, ועדיין עקבתא דמשיחא...).

וטוב מאוד לידע ולהבין מצב עקבתא דמשיחא, אחז"ל (סוטה מ"ט) "בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגין", וחוצפה הביאור שלא יהיה שומע ומבקש דברי חכמה, רשע בגובה אפו כל ידרוש אין אלוקים כל מזימותיו. (תהילים י, ד).

החוצפה מביאה את האדם לידי מחשבות שאין אלוקים ומצב עקבתא דמשיחא כולל את העולם כולו, ולכן כל הרע והתאוות מדריכים את האדם, ואינו מבקש כלל עצות ודרכים להיטיב את מעשיו, כי דומה בעיניו שהשלמות נמצא בו. והיינו מידת "קשה עורף" שאינו מוכן לשמוע ולקבל דברי תוכחה כי סבור שאין בו כל חסרון.

ומשו"ה חייבים אנחנו בחיווק בפרט בזמנינו, והתעוררות אף מועטת שכרה רב לאין שיעור. (ב' כי תשא תשי"ט)

עם כל חכמתו של יוסף, בסופו של דבר הרגיש והסכים שהשיטה של יעקב היא הנכונה, שבתורה ובענייני העוה"ב אין פשרות, ואם לא, ח"ו, אפשר להיכשל בעברות.

והיא השיטה של בית שמאי שפוחת וחולך, כיוון שנוח לו שלא נברא, ובחיינו כאן יכול הוא להפסיד את כל נשמתו.

והוא עניין השמחה הנזכר לעיל, שהגם שדומם זו, מ"מ לא יזוז מעצמו, אולם כשיש שמחה – אדם יכול לזוז כל הזמן ולהתעלות, מכיוון שהאדם נהפך להיות רוחני יותר.

ורעיון זה מקבל תוקף בגזרותיהם של היוונים, שכל בת תיבעל להגמון תחילה, שלא יגיעו לשלמות של בית יהודי, שהאיש עושה את האישה כלי, אולם ע"י ההגמון זרעו כבר פירוד בין הבעל לאישה, ורצונם היה לקעקע את היסוד של עמ"י, שהוא הזריזות והשמחה. ובה מוטל עלינו להתחנך ולחנך בימים אלו.

כמו שמסופר על אחד האדמו"רים שנפטרו לו בניו בחייו, ובכה רק בבן האחרון. ושאלוהו, מה ראה לבכות דווקא בבן האחרון. וענה להם, שכל זמן שנשארו לו עדיין בנים, יכול היה לקיים מצוות "ושננתם לבניך", משא"כ כשנפטר לו הבן האחרון, הפסיד את המצווה הזאת.

מצווה זו היא בכל גיל שהוא, מוטל על האב לחנך כל עוד שהוא חי ובנו חי, כמו שהוכחנו לעיל שגירסא דינקותא שייכת גם בגיל מבוגר, כיוון שמוטל על האדם לזרז עצמו כמה שיותר.

סגולת הימים האלו היא ההתחדשות, ומאותה סיבה יש עניין גדול לחדש בהם חידו"ת. ובכוח החיזוק העצמי בזריזות ובשמחה, האדם מתעלה למעלות גדולות בגדר "מוסיף והולך".

להשכיחם תורתך

בשו"ע יו"ד בתחילת סי' א' כתב הרמ"א בהגה וז"ל: וכל שוחט אע"פ שנטל קבלה יראה שיחזור לפרקים הלכות שחיטה שיהיו שגורים בפיו ובליבו שלא ישכחם. וכמו שהדין בהלכות שחיטה ובמי שבא לשחוט, כך הוא הדין בהלכות בדיקות הריאה ובמי שבא לבדוק, ודינם ומנהגם שווה בכל זה. ויש לבו"ד לחקור ולדרוש אחר הבדוקים

והשוחטים ולראות שיהיו בקיאים ומומחים וכשרים, כי גדול איסור המכשלה בשחיטות ובבדיקות המסורים לכל.

ואם בדקו איזה שוחט ובודק ונמצא שאינו יודע, אם נטל פעם אחת קבלה אין מטריפין למפרע מה ששחט, דאמרינן השתא הוא דאתרע. (חידושי האגודה), אבל אם לא נטל קבלה מעולם כל מה ששחט טריפה, גם כל הכלים שבישלו בהן מה ששחט צריכין הכשר.

והט"ז בסק"ו חולק ע"ז ומביא ראיות לדבריו דאף מי שנמל קבלה יש לאסור למפרע, ואחד הנימוקים הוא "שאינן שייך לומר שידע הכל ובשעה חדא שכת הכל, דהחוש והשכל מכחיש זה, דעינינו רואות באדם השוכח משנתו שוכח מעט מעט, היום מעט ולמחר מעט, והכי דרשו בהדיא לקרא (דברים ת, יט) דוהיה אם שכת תשכת, דאם התחלת לשכוח – סופך לשכוח הכל, כמו שפירש"י בפרשת עקב.

וא"כ ע"כ כששחט עכשיו בשעה זו ודאי אין לך לומר שעד הנה ידע הכל ובשעה אחת שכת הכל, ויש לנו לאסור למפרע. ע"ש.

עפ"י האמור לעיל הקשה בס' ערוגות הבושם עה"ת (פ' ויגש): מדוע חכמים תקנו לומר ב"על הניסים" – "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך", היה צריך לומר קודם דבר שנעשה מיד, וזה להעבירם מחוקי רצונך, ואח"כ לומר את הלהשכיחם תורתך, שזה תהליך איטי עד שמגיעים לתוצאה הרצויה להם.

ונ"ל עפ"י מ"ש (ירמיה ט, יא – יב): "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי ד' אליו ויגידה, על מה אבדת הארץ, נצתה כמדבר מבלי עובר, ויאמר ה' על עזבם את תורתך אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה."

וע"ז איתא בירושלמי חגיגה (פ"א ה"ז): מצאנו שויתר הקב"ה לישראל על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד, ועל מאסם בתורה לא ויתר, מאי טעמא, ויאמר ה' על אשר עשו ע"ז ג"ע וש"ד אין כתיב כאן, אלא ויאמר ה' על עזבם את תורתך, ע"כ.

וכתב בספר "חפץ חיים" עה"ת (פ' בא – מעשי למלך אות ג'), דלכאורה דברי הירושלמי אלו צריכים באור, הלא ג' עבירות הללו – ע"ז, ג"ע וש"ד הם ביהרג ואל יעבור, משא"כ לימוד התורה, ואיך ויתר הקב"ה על העבירות החמורות ביותר ולא ויתר על ביטול תורה.

אלא דהעניין מתברר על פי מה שידוע, הבשעת מלחמה, יש שצד אחד מן הלוחמים מתגבר על חברו עד שנדמה לו שכבר נצחו, ולבסוף מתגבר עליו הצד השני ומפיל שונאו לפניו. אבל גם אז עדיין קשה להחליט הניצחון הסופי בידי מי, כי יש שחוזר חלילה המנוצח ומתגבר על המנצח ויורש ניצחון ומני, ורק אם עלתה ביד האחד לגזול את כלי נשקו של הצד השני מידו, אזי ברור לכל, כי הוא ינחל את הניצחון, אחרי שכלו לו היציו לשונאיו ואין לו במה להלחם.

וכן הוא הדבר הזה, עברות של ע"ז, ג"ע וש"ד אם כי הן מהעברות החמורות ביותר שהן בייחוד ואל יעבור, אבל סוף סוף זהו רק ניצחון זמני של היצר שהתגבר על האדם. אולם אם עלה ביד היצה"ר לגזול את כלי הנשק מן האדם – הוא חרבו וקשתו, הלא היא התורה המנינה כתרים, אזי אין בכוח האדם להילחם, כי כלו לו היציו ורחוק הוא מתשובה. ע"כ אחז"ל כי לשלוש העברות החמורות ישנה תקנה, אבל לביטול תורה אין כל תקנה. ע"ש.

ואמנם כן, התורה נקראת חרב. ונרמז במה שאמר יעקב אבינו ליוסף בנו: "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי". (ויחי מת, כב) ופירש"י: "בחרבי ובקשתי – היא חכמתי ותפילתי."

וע"ז כתב בשפתי חכמים: ר"ל בחרבי היינו חכמה, כמו שחרב מצילה את בעליה כך החכמה מצילה את בעליה, כעניין שנא': והחכמה תחיה את בעליה (קהלת ז, יב), ובקשתי היא לשון בקשה ותפילה. עכ"ד.

והרב משכיל לדוד כתב: דימה התורה לחרב, שכשם שהחרב אע"פ שמכה בה היא נשארת בידו ויכולה להגן עליו בכל עת, כך התורה, בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אנוני וכו'. והתפילה דומיא לקשת, שאינו מכה – רק פעם א' ויוצא מידו, כך התפילה לא מהניא אלא לאותו דבר שמתפלל עליו ותו לא. ומ"מ הקשת מניע ומכה מרחוק, משא"כ החרב, רמז בזה מאי דאמרו רבנן בברכות (לב): אמר ר"א גדולה תפילה יותר ממעש"ט, שאין לך גדול במעש"ט ממ"ר, ואעפ"כ לא נענה אלא בתפילה, ע"ש, ע"כ.

ונאמר בתהילים (מה, ד): חגור חרבך על ירך גיבור הודך והדרך, ואחז"ל במס' שבת (סג, ע"א): "האי בדברי תורה כתיב". ופירש"י: "בדברי תורה כתיב, הוי זהיר לחזור על

משנתך שתהא מזומנת לך בשעת הדין להביא ראיה כחרב על ירך גיבור לנצח במלחמה, והוא הודך והדרך", ע"ב.

ובספר ישעיה (מט, ב) נאמר: "וישם פי כחרב חדה, בצל ידו החביאני, וישימני לחץ ברור, באשפתו הסתירני".

ואת הסוד הזה ידעו היוונים הרשעים, שכל זמן שהתוח"ק מוחזקת ע"י בני ישראל, אין לנויים שליטה עליהם, ע"כ תכננו מראש להשכיח את התורה על ידי שיאלצו אותם לעבור על חוקי התורה, כגון שבת, חודש, מילה ומבילה וכדומה, כי ברנע שהאדם לומד תורה ואינו מקיימה למעשה במצוות המעשיות – גם התורה תשתכח ממנו, על דרך מה שהסבירו את מש"נ באבות (פ"ב מ"ב): כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, כי אם לא מתאמנים בקיום מצוותיה, גם הלימוד משתכח, כי זהו חוק הטבע, כמו שאם אדם למד מקצוע, ואינו מתעסק בו למעשה, זה נשכח ממנו – כן גם בתורה.

עפ"י האמור לעיל ניתן להבין עוד שאלה אחת, מה שהקשה הרב אך פרי תבואה עה"ת (להח"ק מליסקא ז"ל) על תרוץ הפרי חדש על שאלת מרן הב"י בטור או"ח סי' תרע"ע, מדוע תקנו ח' ימי תנוכה, הרי הנס היה רק ז' ימים, והפ"ח תירץ שמציאת פך אחד גדול בפ"א שיש בו להדליק ח' ימים, ע"כ. הרי הקב"ה לא עביד ניסא בכדי.

ונ"ל לבאר את העניין הנשגב הזה על פי מ"ש בס' ייטב פנים על המועדים (לתנוכה סי' מז) בזו הלשון: מבואר בספרים הקדושים על מ"ש שנכנסו היוונים להיכל וטמאו כל השמנים, מלבד הפשט יש בו רמז שהיוונים הפילוסופים נכנסו להיכל – הוא לב האדם, וטמאו השמנים – חכמתם של ישראל המכונה שמן, וכעניין שאמרו במס' ברכות (גז, ע"א): הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה. ורצו להעבירם מדעתם המאמינים ברזי התורה שהיא למעלה מן השכל, ואח"ז מצאו פך אחד של שמן – ירמוז לבחינת אמונה בח' אחד, וממנו הדליקו שמונה ימים – ירמוז לחכמת התורה שהיא למעלה משבע חכמות¹⁰, ע"כ.

ונ"ל לחוסף תבלין שנעשה הנס בשמן בתוספת ברכה, להורות כי עיקר העבודה הוא במחשבת הלב באהבה ויראה וכו', ובזה ישנה ברכה, והוא ע"פ מ"ש בס' "חובות

¹⁰ ח' חכמות הן: תכונה, תשבורת, נגינה, מדידה, טבע, אלוקות, כימיה.

הלבבות", כי למצוות התורה במעשה יש תכלית למספרן שהן תרי"ג, אך מצוות השכל ועבודת הלב אין לזה תכלית וסוף, כי בכל יום יוסיף דעת, וכל אשר יוסיף הכרתו ועצם יכולתו, יוסיף להיכנע, ע"כ בס' חובות הלבבות.

ולדעתי זה מ"ש שאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין – הוא עבודה שבלב, שבה שורה הברכה להיות מוסיף והולך, לכן נשתלחה ברכה בשמן המנורה הרומזת לחכמה, להורות שהעיקר הוא עבודה הלב, שבה שורה ברכה, וכאמור, ולפי"ז מתורצת היטב קושיית הס' אך פרי תבואה. ודו"ק.

למעט בנס עדיף בהנוכה ובמלחמת עמלק

כתב מר"ן ז"ל בהלכות חנוכה סימן עת"ר סעיף ב' וז"ל: "ריבוי הסעודות שמרבית בהם הם סעודות הרשות שלא קבעו למשתה ושמתה", וכתב המ"ז: "פי' אלא להלל ולהודות, ונראה הטעם דלא קבעו כאן לשמתה כמו בפורים, דבפורים היה הנס מפורסם להצלת נפשות וע"ז יש שמחה בעוה"ז משא"כ בחנוכה, דאע"ג דהיתה ישועה ממנו יתברך במלחמה מ"מ לא היה מפורסם על צד הנס, רק בנרות היה הנס מפורסם.

ע"כ קבעו להלל ולהודות, כי אין מזה שמחה בעוה"ז והצלת נפשות היה טפל בזה, ע"כ עשו עיקר מן הנס המפורסם שהוא מורה על הודיה, כי כן ראו רצונו יתברך בזה."

ובשו"ת כתב סופר או"ח סימן קל"ז כתב וז"ל: ונ"ל להמתיק דבריו, דודאי גם ניצחון המלחמה מאת ה' הייתה זאת כמ"ש בעל הניסים, רבים ביד מעטים וכו' אלא שמי שלבו נוקפו יוכל לומר שהיה בטבע כי היו השמונאים ניבורי כוח כאשר היו באמת, לכן הראה ה' להם השגחתו בדבר הנראה לעין כל בנרות, והחלק יעיד על הכל כי הניצחון ג"כ מאתו יצא.

ומ"מ לא רצה ה' לעזרם בלי שילחמו נגד שונאיהן דממעט בניסא ככל האפשר עדיף, ע"ד מה שדרשו עה"פ "לא יקשה בעינך בשלחך אותו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר

עברך שש שנים וברכך ה' א' בכל אשר תעשה" (דברים טו, יח). יכול אפי' יהיה יושב ובטל, ת"ל בכל אשר תעשה. (ספרי).

ובנרות עצמן ה' הראה להם שלמעט בניסא עדיף, עפמ"ש הט"ז בסימן הנ"ל באות א' וז"ל: "בטור הביא לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים. הקשה הב"י: למה קבעו ח' ימים, כיוון דבשמן שבפך היה בו כדי להדליק ליל א', נמצא שלא נעשה הנס אלא לז' ימים, ותי' ג' תירוצים, ע"ש¹¹.

ועל כולם קשה שאין לנו רמז מזה שנעשה כן, וא"כ היה לרבותינו לחזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילה הא', ולי נראה לתרץ דלמפרע אנו רואים שגם בלילה הראשונה היה נס, דמצינו בזוהר על פסוק "מה יש ליכי בבית" שאין הוא יתברך עושה נס ליתן ברכה, אלא במה שיש כבר בעולם, ואפי' הוא דבר מועט, אז הוא יתברך נותן ברכה להרבות המועט, משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות ברייה חדשה.

ע"כ נראה כאן דאילו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון, לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, אלא וודאי הגם בלילה הראשונה נשתייר ממה שהיה ראוי לה וממנה נשתייר, ועל אותו השיור באה הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו וא"כ ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס".

כלומר, הגם שבוודאי אפשר שיברא ה' ברייה חדשה יש מאין, כך מדתו של הקב"ה למעט בנס ככל האפשר ולקרב אותו יותר אל הטבע.

¹¹ והמעט שהוצרכו להדליק ח' ימים מאותו פך מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים וא"א לתקן שמן טהור עד שיעברו עליהן ז' ימים מיום טומאתם, ויום א' לכתישת הויתים ותיקונם להוציא מהם שמן טהור.

והר"ן כתב שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה. ואיכא למידק למה קבעו ח' ימים דכיוון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות.

וי"ל שחלקו שמן שבפך לח' חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק א' והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.

ועוד י"ל, שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה בשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הגם אף בליל א'. א"נ שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכך בכל לילה ולילה. (עכ"ל הב"י)

ועד"ז היה ניצוח המלחמה, והראה ה' להם ע"י גם הנרות כי רצונו והשגחתו היה בניצוח המלחמה, וכך מידתו ית"ש למעט בנם ולקרב אל הטבע ככל האפשר.

לכן במלחמת עמלק כתיב: "ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נס"י" כתב רש"י: "הקב"ה עושה לנו כאן גם גדול". ולא בנה מזבח על נסים שנעשו להם במצריים.

ונראה לו, כי אז ראו כולם כי אצבע אלוקים היא, כי היה חוץ לטבע, אבל מלחמת עמלק אפשר לחשוב כי היה בטבע, ולכן בנה מזבח ואמר: "ה' נס"י" – הקב"ה עשה לנו גם, ואמר: "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", היינו לא לבד עכשיו היה בעזרת ה', שלא היו מלומדי מלחמה בצאתם ממצרים, גם לעתיד כי יהיה יד מלך ישראל על כס יה, כדכתיב: וישב שלמה על כסא ה' (ע"י רמב"ן), ויהיו מלומדי מלחמה, בכל זאת מלחמה לה' בעמלק ולא לנו, כי שקר הסוס לתשועה וברב חילו לא ימלט, ולא לגיבורים מלחמה.

ובתשובה קל"ו כתב הכתב סופר באריכות בנושא זה, וז"ל: וכן אמר דהע"ה ה' לי לא אירא, ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי, ולא אמר וה' יראה בשונאי אם טוב ואם רע, ונ"ל דהכי פירושו, שאימתי הקב"ה יעזור לי ואין ממה לפחד, בזמן שאני אראה בשונאי, כלומר שלא אעלים עיני מהם ואסמוך על הנם, אלא גם אני אעשה מצדי בדרך הטבע משהו.

ועד"ז פירשתי את הילקוט פלא בפרשת ואתחנן: "אז יבדיל משה ג' ערים, אין אז אלא שירה, דכתיב: אז ישיר משה, אמר משה עלי לשיר, שכך עשיתי בשחרגתי את המצרי, דכתיב: ויברח משה, והוא פלא.

ונ"ל עפ"י חקירת החסיד ב"חובות הלבבות" (שער הביטחון פ"ד): להיות כי הכל בידי שמים, מוטב שישים האדם בטחונו בה' לגמרי ולא יעשה שום דבר להצלתו מיד רודפו וכדו' לו. ומי שלא סמך לבו כ"כ, חסרון ביטחון בחיקו, או, מוטב שלא יסמוך על הנם לגמרי. ומביא מאמר חז"ל: יכול יהא יושב בטל, והוסיף להביא ראיה ממה דאמר שמואל (שמואל א טז): איך אלך ושמע שאול והרגני, ויאמר לו ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי, והוא היה שלית ה' ובכל זאת לא רצה לסמוך על הנם, וכן הסכים הקב"ה על ידיו ע"י בו.

ואני מוסיף ראיה מוכחת מן התורה, דציוות ה' להכין ערי מקלט ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה כל יחרגו גואל הדם. וכי קצרה יד ה' להציל אותו מיד גואל הדם שלא

יהרגנו, והרי הרבה דרכים וסיבות לפניו ית"ש להציל אותו מיד גואל הדם, והוא אינו חייב מיתה ביד"ש. הרי, הכל יכול ציווה שלא יסמוך על הנס. אלא ינוס ויציל עצמו בדרך הטבע, וזה ראייה מוכרחת מן התורה.

ואחר הקדמה זו נבוא לפרש את דברי הילקוט הנ"ל: אחר שברח משה מפני פרעה הרהר בלבו – אולי זה חיסרון ביטחון, דהו"ל לבטוח בה' שיצילוהו מתרב פרעה, ולא זהו דרך אמונה וביטחון בה' לכל אדם, וכל שכן אחר שכבר מלומד בנס כזה שהציל ה' אותו ונעשה צווארו של שיש, או כן הוא רצון ה' שלא ישום מבטחו בו לגמרי, ויעשה כל מה שבידו עפ"י הטבע.

ותמיד היה מצטער על זה אם טוב עשה או לא, וכשאמר לו ה': "שלוש ערים תבדיל לך לגוס שמה רוצח", ראה כי רצון ה' הוא שלא יסמוך אדם על הנס, וראה למפרע כי טוב עשה, והיה פיו מלא שיר כי הלך דרך אשור, ועשה הטוב והישר בבורחו מפני פרעה, והן הן דברי הילקוט: אמר משה, עלי לשיר, כי כך עשיתי כשברחתי מפני פרעה כי מה' מצעדי גבר כוננו, אבל גם דרכו של גבר ירצה ה' שיהיה חולך בדרך הטבע ויעשה שלו – ימלא ה' כל משאלותיך, ובאופן וכל עצתך שאתה מייעץ בלבבך ימלא, והא בלא הא לא סגי.

ועל דרך זה יישבתי ב' המאמרים של ר' תנחום (שבת כא, ע"ב) דאמר: נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, ואמר ר' תנחום: מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

והרבה דברים נאמרו בישוב ב' המאמרים אלו, ואענה גם אני, בהקדים מדרש תמוה, וז"ל: הדודאים נתנו ריח זה ראובן, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שמדליקין אותו על הפתח.

על פי האמור לעיל שהאדם צריך למצוא פתח בדרך הטבע כדי שתחול עליו ברכת ה', גם כאן רואים אצל ראובן שהוא הכניס אותו לבור למרות שיש בו נחשים ועקרבים, מ"מ לא השאיר אותו בידי בעל בחירה (אחיו) וסמך על הנס שהשי"ת יציל אותו ע"י שיעשה צווארו שיש וכו'. עיי' ברמב"ן.

וזו כוונת חז"ל: בשביל שהציל ראובן את יוסף, לכן זכה שהבדילו ג' ערי מקלט בגבולו תחילה, מפני שהוא לימד כל הלימוד הזה שלא לסמוך על הנס בלבד, אלא חייב

האדם לעשות גם מצדו התחלה בדרך הטבע, והבדלת ערי מקלט מוכיחה שצדקו דבריו וחי' מסכים עם זה כפי המבואר לעיל.

ועד"ז היה גם חנוכה שלחמו ביום קרב, הגם שראו שלא ינצחו בדרך הטבע, מ"מ לא סמכו על הנס, וכן היה גם של נרות חנוכה במבואר לעיל בדברי הט"ז, שהברכה חלה על דבר המצוי.

ולכן מדליקין נרות חנוכה על הפתח, לרמוז לו לאדם שלא יסמוך על הקב"ה שיעשה לו גם. הוא יכול לשבת בחדר בפנים להתחבא, ויסתכל על הנרות ויבטח בה, וכן מצוות המזוזה על הפתח, שה' שמרך חי' צלך על יד ימינך, כשם שהצל מתנענע ע"י נענוע האדם, כך בכיכול חי' מתנענע כאשר אתה מתנענע וזו לעשות משהו.

וזו כוונת המדרש: הדודאים נתנו ריח זה ראובן, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, משניהם לומדים שאין סומכים על הנס.

וזהו הרצף בין ב' המאמרים של ר' תנחום: נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פסולה, מפני שאין העין שולטת בו. צריך לראות בדרך הטבע ולא לסמוך על דבר שמחוץ לטבע, וישתדל לקרב הכל לטבע ועי"ז תחול ברכה במעשה ידיו, וראיה נוספת מעניין ראובן שהציל את יוסף נאמר לעיל ובדברי הרמב"ן.

ובמדרש על הפסוק: ולמה תתראו לכו רדו שברו לנו משם ונחיה ולא נמות, הח"ד אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על חי' אלוקיו.

כוונתו שיעקב אבינו לא רצה לסמוך על הנס שלא בטבע, וזה שכתוב: אשרי שא-ל יעקב בעזרו, הכוונה: אתה מתחיל והקב"ה עוזר, ע"י ושברו על חי' עושה שמים וארץ, מה שהוא למעלה מהטבע ונעלם מן העין יתואר שמים, ומה שיוטבע בתהלוכות הטבע יתואר ארץ כידוע.

וגם ידוע שם חי' יקרא על מה שהוא חוץ לטבע, ואלוקים מורה על מה שהוא בדרך הטבע, והיינו שברו על חי' אלוקיו עושה שמים וארץ, שהאדם צריך לדעת שה' עושה גם, אבל מצדך צריכה להיות התחלה טובה.

אולם גם לאחר שהוכח שצריך השתדלות בתחילה מהאדם, יש לראות באיזה דרגה לעשות זאת שתחשב כהתחלה.

יעטה חנוכה מורה קלו

והנה במדרש הלעיל יש לדרקק, מדוע ראובן נמשל לדודאים שנותנים ריח בלא טעם, ונר חנוכה למגדים שיש בהם טעם וריח, והלוא ראובן והחשמונאים לדבר אחד נתכוונו, – להצלה.

והעניין הוא כי ראובן אומנם רצה, אבל לא הוציא את מחשבתו לפועל, כי למעשה לא הציל את יוסף ואדרבה, השליכו לבור מלא נחשים ועקרבים. זהו שנמשל ראובן לדבר שנותן ריח טוב, אבל אין בו טעם באכילתו. כי למעשה לא נהנה יוסף ממנו. זהו הדודאים נתנו ריח – זה ראובן.

ברם, החשמונאים בצעו מחשבתם הטובה וגרשו את האויבים והביאו רווחה לעם ישראל, לכן נמשלו לדבר שיש בו גם ריח וגם טעם טוב: ועל פתחינו כל מגדים – זה נר חנוכה.

מחשבה טובה וביצועה למעשה, העדפת הרוחניות על הגשמיות – זה סמל החשמונאים, וזוהי דרגת ההשתדלות הנדרשת מהאדם – מסירות נפש שתניב תוצאות כאלו.

וה"ה בעבודת ה' שבמעט השתדלות מצד האדם להתעלות הקב"ה יוסיף לו עליה וכוח להתעלות עוד.

ובמ"ש בספר "אמרי אמת" בדרוש לחנוכה שנת תרע"ה וז"ל: מספרים מעשה מאאו"ל, שפעם אחת נתאחר להדליק נר חנוכה ואמר שאיתא (תענית כה, ע"א): מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק. וזה מלשון אין מחמיצין את המצוות. נראה הפרוש שאדם גרוע נקרא חומץ מלשון (תהלים עא, ד): אלקי פלטי מיד רשע מכף מעול וחומץ. ובחנוכה יש תקווה אף לאנשים גרועים, וזהו מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק.

איתא במס' שבת (כא, ע"ב) פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהן בחנוכה ואיתא בספח"ק שפירושו הוא שבחנוכה יש עליה לכל הנשמות, ורש"י הסביר בדעת רב הונא (שאמר אין מדליקין בפתילות ובשמנים פסולים בחנוכה בין בשבת ובין בחול) מפני שהוא סובר כבתה זקוק לה לתקנה, הלכך צריך לכתחילה לעשות יפה דלמא פשע ולא מתקן לה. היינו שבחנוכה יש תיקון אף לפושעי ישראל.

ומספרים מעשה מהרבי מלובלין ז"ל שאמר שרואה על מסור אחד שמאיר וזה היה בשעה שהדליק נר חנוכה ולכן האיר בשעה זו. והיינו שבחנוכה יכולים הכל להתעלות.

מסירות נפש יוצרת יש מאין

מובא בשאלתות, טעם לנר חנוכה בשמאל, כדי שתהיה מוזהב בימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית באמצע, ע"כ.

ושואלים: וכי מה זה מוסף שבעל הבית באמצע עם ציצית, ורחי לילה לאו זמן ציצית הוא.

ובשם המהר"ם שיק ז"ל מובא על מה שאמרו חז"ל: לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר (קדושין כא, ע"א), ופירש בו כך, דמן הידוע שאם נקרע חוט אחד מחוטי הציצית אע"פ שלא נשתייר ממנו כלום כשר.

וכל החוטים בכללם הם ל"ב חוטים שמונת בכל כנף, וזהו "לא דברה תורה", שמן התורה אפי' ל"א חוטים ג"כ כשירה כנ"ל, וכל מה שדברה תורה, "אלא כנגד היצה"ר" – אל"א מס' ל"ב. מה שאנו מקפידים שיהיו ל"ב חוטים זה כנגד יצה"ר, לזכור תמיד שהעיקר הוא הלב, ועי"ז נבוא לידי ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ח"ו¹².

¹² וכן מצינו בעניין התנים דבר דומה. דהנה כתב מרן בשו"ע או"ח סעיף ג' וז"ל: צריך לתייג שעטנ"ז ג"ץ והסופרים נהנו לתייג אותיות אחרות ואם לא תייג אפי' שעטנ"ז ג"ץ לא פסל. עכ"ל. ואעפ"כ רואים מדברי חז"ל את השיבותם של התנים:

כתב בספר אגרת הטיוול: שעטנ"ז הוא אותיות שט"ן ע"ז, והם שני מקטרגים גדולים, וזהו ג"כ סוד של שעטנ"ז ג"ץ, כי ג"ץ ג"כ שם של מקטרג א' והתנים שעליהם הם כמו חרב והנית להינצל מהם. באה"ט סעיף ד'. אמרי שפר אות ה'.

ולכן זהו גם הרמז שהבעה"ב עם ציצית בין המזוזה לבין נר חנוכה, להראות לך שאם אתה רוצה לרדת לעומקן של דברים להבין המסי"ג הנדרשת ממך ע"י המזוזה – (בכל לבבך ובכל נפשך) וע"י נר חנוכה – (מסי"ג של החשמונאים), אזי תלך כל הזמן עם הלימוד ממצוות ציצית המסמלת טהרת המחשבה, וכמעשה שמובא במנחות (מד, ע"א) שע"י מצוות ציצית שהיה זהיר בה אותו אדם ניצול מהעבירה בידוע, ע"ש.

והעניין הוא, כי בשלושת הדברים הנ"ל המצווה בהם היא הראיה, בציצית נאמר מפורש: "והיה לכם לציצית וראיתם אותם". בנר חנוכה עיקר מצוותו משום פרסומי ניסא, ולכן עושים הכל כדי שיהיה נראה לכל עובר ושב, ולמעלה מעשרים אמה פסולה דלא שלטא ביה עינא וכו'.

ומובא בספר החינוך מצווה תכ"ג וז"ל: "משורשי המצווה להיות זיכרון לאדם באמונת השי"ת בכל עת בואו לביתו וצאתו" מבואר שעיקר מצוותה היא הראיה שתביאו לידי זיכרון.

במזוזה כותבים פרשת שמע שהיא סוד המסי"ג בכל נפשך אפי' נוטל נפשך, חנוכה כל עיקרו הוא המסי"ג של החשמונאים והאדם העומד באמצע הוא המתווך בין שניהם, שאחד יוסיף וייתן לשני: מזוזה לחנוכה וחנוכה למזוזה. ע"י המזוזה – ק"ש, נוסף עוד במסי"ג כמו בימי החשמונאים, וע"י נרות חנוכה נתחזק יותר במסי"ג של בכל נפשך האמור בק"ש, ע"י שנלך בעקבות החשמונאים.

והנה מובא בחז"ל: ג' דברים גזרו היוונים על ישראל, שלא ימולו את בניהם, שלא ישמרו את השבת ושלא יקדשו את החודש.

בעשיית התגין של התפילין צריך לכווין בכל תג ותג שנקרא זי"ן בשם המחשבה שעולה כמניין זי"ן יו"ד נו"ן גי' מפטפיה והוא טוב לנושא תפילין מכל מחשבות רעות ולכל דברים אחרים.

ג' תגין על אותיות שעטנ"ז ג"ץ ותג אחד על אותיות בד"ק חי"ה ואין עוד מלבדם. עליהם אין להוסיף וכל המוסיף גורע. אפי' בתפילין מועיל להם תיקון לתייגן לאחר שנכתבו ואין בזה משום שלא כסדרם.

בספרי הלכה דנו להתיר את השימוש בתרופה אנטיביוטית ביום ש"ק למרות הגזרה של שחיקת סממנים, משום שהתרופה הזאת יכולה לרפאות רק אם מקבלים אותה באופן רצוף ובכמות הדרושה לגוף ואם לא ח"ו יכולה אף להזיק שהמחלה תחזור מהר יותר. ואם ברפואת הגוף כך, ברפואת הנפש עאכ"כ.

בשלמא מילה הלא היא אות הברית בינינו לבין הקב"ה, שבת עדות היא שהקב"ה ברא את העולם ושהעולם חדש, הפך דעתם של היוונים שהעולם קדמון, אבל קידוש החודש – מה הפריע ליוונים שיקדשו ישראל את החודש.

אבל ידוע שחודש נקרא ע"ש שהלבנה מתחדשת בו אחרי שנעלמה מאתנו כליל.

ועניין חידוש הלבנה הוא יסוד גדול בעבודת ה' וכמ"ש חז"ל בילקוט שמעוני (ואתחנן רמו תתמ): אשר אנכי מצוך היום, שלא יהא בעינך כדיוטנמא ישנה שאין הכל סופנין אותה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה, ובלשון אחר נאמר בכל יום יהיו בעיניך כחדשים.

ומטעם זה מנהג וותיקין הוא להסתכל על ציציותיו בעת אמירת ברכת הלבנה, להורות שעליו לזכור את מצוות ה' ולעשותן, שזוהי תכלית הציצית כעל דברים חדשים שעוד לא שמעתן אוזן.

ויסוד החידוש הזה, שהוא עיקרון גדול בעבודת ה' הוא מה שרצו היוונים להשכיח ח"ו מעם ישראל, ורצונם היה שהמצוות יהיו בעיניהם כסמלים ישנים ועתיקים שאין להם יותר תפיסת מקום בחיים של היום ח"ו.

וזהו החסבר למנהג שנהגו בישיבות הקד' שבימי חנוכה הבהורים אומרים ומשמיעים חדו"ת בעת מסיבות חנוכה. א', להדגיש את מעלת החידוש, וב', החידוש בא ע"י מסי"ג.

ואם נפשך לדעת סוד הדברים, למה הקב"ה מראה את נסיו ונפלאותיו דווקא בזמן שיש מסי"ג, הטעם הוא כי מסי"ג – בחינת "אין", שהוא מבטל כל ישותו ואנוכיותו לפני הבורא יתב"ש, והעולם נברא יש מאין, זאת אומרת שכשיש "אין" או שייך בריאה, ולזה כשהאדם מניע שוב לבחינת "אין" מוכרח הוא כביכול לחדש שוב משהו מהאין הזה, ולכן מתחדשים דברים נפלאים רק ע"י מסירות נפש.

וכמאמר חז"ל (ברכות ב, ע"א): מדוע הראשונים אתרחיש ליה ניסא ולנו לא, מפני שהראשונים מסרו נפשם על קידוש ה' ואנחנו לא.

כוח גזירת חכמים

לבנו פועם משמחה בימי החנוכה אך ספק הוא אם יודעים אנו במה צריכים לשמוח, והרי חז"ל פו' על הפסוק שאמר דוד המלך ע"ה נתת ליראיך גם להתנוסס מפני קושט סלה (תהלים ס') הקב"ה עושה גם לאדם כדי להתנוסס להתרומם להודיך ולהתעלות, ואם כך הוא הדבר, בודאי ובודאי שעלינו לדעת במה להתעלות ובמה להתחזק מנס החנוכה.

חכמינו ז"ל העלו על גס את גודל תקפה של התורה שבעל פה, שאפי' מן השמים מסכימים עליה ונוהגים לפיה והראיה לכך מנס חנוכה, ומחי הראיה.

הגמ' מספרת: "שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד. נעשה בו גם והדליקו ממנו שמונה ימים" – בגלל שהיונים נגעו בשמנים שבהיכל, השמנים נטמאו ואי אפשר להשתמש בהם. הוכרח הקב"ה לשנות את מערכות הטבע ומפך קטן של שמן שהיה בו להדליק לילה אחת בלבד, עשה גם שידלק שמונה ימים.

וכי מי אסר השמן שנטמא ממגעו של גוי, הרי התורה כותבת בפיו: דברו אל בני' ואמרתם אליהם איש איש כי יהיה זב, בני' מטמאין בזיבה ואין העובדי כוכבים מטמאין בזיבה, אי"כ מהתורה לא נאסר השמן, ומדוע כתוב שטמאו.

התשובה היא: חכמים גזרו על הגויים שיהיו כזבין לכל דבריהם. וזוהי אחת מהח"י גזרות שנתקבלו ע"י כל החכמים, בתקופה שבקשו חכמים לגנוז את ספר יחזקאל הנביא ע"ה.

הרמב"ם ז"ל כותב בפיו המשניות שלו למס' שבת (בפרק א') חנניה בן חזקיה בן גוריון ז"ל מבעלי החכמה וגדול בדורו היה. ונסתפקו חכמי דורו בספר יחזקאל ורצו לגנוז אותו כיון שראו דבריו כאלו סותרים את דברי התורה, למשל: כתוב בו כל נבלה וטרפה מן העוף ומן בהמה לא יאכלו הכהנים, כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי והרי זה לא יתכן, ועוד כאלה.

אז קם חנניה בן חזקיה הנ"ל נער את חצונו לפרש ענינו של ספר יחזקאל, ונתייחד בעליה לחבר הפירוש, והיו החכמים ע"ה מבקרין אותו תמיד והוא מתעסק באותו חבור, ופעם אחת בקרו אותו ונתקבץ שם קבוץ גדול מתלמידי שמאי והלל, ולא נשאר באותו הדור מי שהיה ראוי להוראה שלא היה באותו מעמד, ונמנו, והיו בית שמאי יותר וחי אמר אחרי רבים להטות, ובו ביום גזרו ח"י גזרות ונתקבלו ע"י כולם, והאחרונה שבהם היא: שיהא תינוק כותי מטמא בזיבה כדי שלא יהא תנוק ישראל רגיל אצלו במשכב וזכור.

כל זה מלמד אותנו שלאחר שחכמים הביעו את דעתם, על איזה ענין אפי' הקב"ה כביכול נשמע להם, והוא מוכן להפוך סדרי בראשית ממש, רק לא לפגוע בהם ולא להפיל מדבר ארצה.

זוהי כו' הפסוק שאמר דוד ע"ה, נתת ליראיך גם זהו גם החנוכה. לשם מה להתנוסס – להתרומם ולהתעלות לדעת מי אתה ומה כחה של התורה שלך, שאפי' הקב"ה נשמע לה ומוכן לעשות גם רק לא לבטל את דברי חכמים ז"ל.

היופי שביהדות גובר על היופי היווני

"שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, א"ל ניירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל גיריה, אמר ליה דעלך סני לברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא היא זיל גמור". (שבת י"ט)

יש להתבונן ביחסו של שמאי אל הגר, שקצת מעורר השתאות, שהרי שמאי בעצמו אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

ועוד, שהלל אמר לו, מה דסני עלך לחברך לא תעביד, וזה כולל רק את המצוות שבין אדם לחברו. ומה עם המצוות שבין אדם למקום.

רש"י תרץ את זה באומרו חברך זה הקב"ה. וממילא הכל בכלל.

ברם אם נסתכל קצת לזרמי החיים שבימי הלל ושמאי, ונדמה לנו בנפשנו את הסביבה ואת האווירה שמתוכה יצא ובא הנר הזה, אז נבין את הספור הזה לאשורו.

התרבות היוונית משכה אחריה את הלבבות ביופיה ובשכלולה האמנותי, בכל ענפי החיים, בברך צורותיה במחשבה ובמלאכת יד.

ומאידך גיסא היו בין היונים והרומאים הרבה אנשים, שנפשם בחלה בעבודת אלילים ולבם היה נוהה אחרי הטוהר והקדושה, הרוך והרחמים שבדת ישראל.

אחד האנשים האלה היה נכרי הזה שבא להתגייר.

הגויים ספרו לו על חומרות גדולות וקשות במקצוע המצוות המעשיות, מצוות המנקות את האדם הישראלי מן האור ומאושר החיים. וע"כ ירא היה להכניס את ראשו בעול הזה.

לכן בקש משמאי שהוא מוכן להתגייר, ע"מ שילמד אותו את התורה על רגל אחת, הכוונה שהוא יקבל עליו רק את היפה שבדת ישראל. אבל ינית לו לנפשו להשאיר במנהגי חייו שהיה רגיל בהם בניותו. כלומר רגל אחת בביהמ"ד ורגל השניה אצל תורת יון וכו'.

שמאי דחה אותו בנימוק של אמת הבנין הדרושה לו, כדי לכוון את ישרות יסודות הבנין, וחשש שאם ירשה לו דבר כזה, החיצוניות תמשוך אותו לצד השלילי – "היה יהודי בביתך וגוי בחוץ".

לא כן הלל, סבר שאמת הבנין דרושה לבנין בתי חומר, אבל לא לבתי הנפש כי הוא האמין שהיופי שביהדות ימשוך אותו לצד החיובי.

